

Українка Леся. Стародавня історія східних народів. [Текст, репринтне видання] / Упоряд., підгот. текстів та іл., комент., примітки О. Огнєва, Н. Стащенко. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2008. – 256 с., XLVIII: іл.

Українка Леся. Стародавня історія східних народів. – Вид. 1. Наклад Ольги Косач-Кривинюк. – Катеринослав: Друкарня І. Вісмана та І. Мордхілевича, 1918. – 252 с.

Українка Леся. Стародавня історія східних народів. – Вид. 2. Наклад Українського видавництва в Катеринославі, № 35. – Катеринослав: Друкарня І. Вісмана та І. Мордхілевича, 1918. – 252 с.

Українка Леся. Твори: у 5-ти томах / [Ред. кол.: П. Г. Тичина (голова) [та ін.]]. – Київ: Держлітвидав України, 1951–1956.

Українські народні узори из Київщини, Полтавщини, Катеринославщини / Упоряд. О. Косач-Кривенюк. – Вип. 1. Вирізування й настилування. – Київ: Вид. Ольга Кривинюк, 1928. – 6 с.

Шаян В. П. Переклад Гімнів Рігведи і духовний світ Лесі Українки // Віра предків наших. – Т. 1. – Гамільтон: Об'єднання українців Рідної Віри, 1987. – С. 663–701.

Ольга Голдованська
старша наукова співробітниця
науково-дослідного відділу
«Історія незалежної України»,
Національний музей історії України
(Київ, Україна)
gold_o_s@ukr.net

Olha Holdovanska
Research fellow
of the department of Ukrainian history
of the XIV – the beginning of XX century,
The National Museum of the History of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)

**ПЕРУКАРСЬКІ ЕЛЕКТРОПРИЛАДИ
В КОЛЕКЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО МУЗЕЮ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ**

**HAIRDRESSING ELECTRIC APPLIANCES
IN THE COLLECTION OF THE NATIONAL MUSEUM
OF THE HISTORY OF UKRAINE**

Анотація

У публікації за матеріалами Національного музею історії України проаналізовано та досліджено історію побутування перукарських приладь для домашнього та салонного використання серед жіночої частини населення Української Радянської Соціалістичної Республіки, історію та класифікацію жіночих зачісок, які були популярними в 1980–1990-х рр., вплив іноземних модних тенденцій на моделювання зачісок.

Ключові слова:

Національний музей історії України, зачіска, салон краси, перукар, перукарня, стрижка, електричні щипці, електроприлад, електричний фен, стиль, бігуді.

Abstract

The paper analyzes and investigates the history of hairdressing appliances for household and professional purposes which were used by the women of the Ukrainian SSR on the materials from the National Museum of the History of Ukraine. The history and classification of women's hairstyles, which were popular in the 1980s–90s and the influence of foreign fashion trends on the hairstyle modeling are also analyzed.

Keywords:

National Museum of the History of Ukraine, hairstyle, beauty salon, hairdresser, hairstylist, haircut, electric tongs, electrical appliance, electric hair dryer, style, curler.

У фондів колекції Національного музею історії України (далі НМІУ) зберігається комплекс матеріалів перукарського призначення (електричні щипці для завивання волосся, фени, бігуді), що побували серед населення УРСР у 1980–1990-х рр. Їх у різний час передали до фондів співробітників НМІУ.

Метою статті є дослідження історії створення та побутування означених предметів, а також можливість їх використання в родинних пересічних громадах, демонстрація того, як завдяки зачісці змінювався образ жінки в 1980–1990-х рр., які зачіски були популярні в цей проміжок часу, які перукарні й салони краси відвідували киянки та які послуги надавали ці салони краси.

Історія побуту та повсякденності є одним із сучасних напрямків історичної науки, який почав формуватися у другій половині ХХ ст. та перебуває у стадії постійного вивчення. Вперше до наукового обігу термін «повсякденність» увів Ф. Бродель, який вивчав її структуру¹. Одним із засновників історії повсякденності вважається А. Людтке, який у своїх працях поєднував питання соціології, антропології та етнології із питаннями історії². Значний вплив на розвиток історії повсякденності мали праці Е. Томпсона, який вивчав проблеми соціальної історії³.

Історія повсякденності тісно пов'язана з такими науками, як етнологія, соціологія та психологія, в центрі яких – вчення про людину. Саме завдяки демонстрації щоденних, звичайних подій та речей ми можемо зрозуміти становище людини в суспільстві.

Останнім часом низка вітчизняних істориків зосереджена на вивченні аспектів повсякденного життя населення України в різний період⁴. Аспекти історії повсякденності в сучасній українській історіографії вив-

чала дослідниця О. Коляструк⁵, яка, зокрема, визначила методологію⁶, джерела⁷ та документи особового походження – письмові джерела з історії повсякденності⁸. А. Якубець дослідила побутові умови⁹ та трансформації соціальної інфраструктури населення УРСР в 1950–1960-х рр.¹⁰. З'явилася друком праця про повсякденне життя радянських людей у словах і термінах¹¹. Л. Ковпак дослідила соціально-побутові умови населення УРСР у другій половині ХХ ст.¹².

Джерелами статті стала низка фахової літератури для перукарів, у якій простежуються вивчення теми зачісок, їх моделювання, можливість використання електроприладів для укладання волосся. Дослідники означеного питання – А. Константинов¹³, Ю. Меркулов¹⁴, які писали про історію зачісок та перукарського приладдя, історик та філолог Н. Резанова¹⁵, яка у своїй праці виклала історію зачісок від давнини до кінця ХХ ст.

Проблеми функціонування салонів краси, надання перукарських послуг, історії популярних зачісок кінця ХХ ст. та можливості використання електроприладів у домашніх умовах потребують окремого дослідження.

Жінки завжди хотіли мати привабливий вигляд. Однією зі складових гармонійного образу є зачіска, стиль якої має відповідати певному типу зовнішності: волосся, зібране у хвіст, накручене за допомогою плойки чи бігудів, коротко підстрижене чи довге тощо.

Зародження перукарського мистецтва в сучасному розумінні цього слова припадає на період правління єгипетських держав. Великий

⁵ Коляструк О. Історія повсякденності як об'єкт історичного дослідження: історіографічний і методологічний аспекти. – Харків: Курсор, 2008. – 122 с.

⁶ Коляструк О. Методологія історії повсякденності // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія: Історія. – Вип. 44. Спецвипуск. – 2011. – С. 8–21.

⁷ Коляструк О. Джерела з історії повсякденності // Повоєнна Україна: нариси соціальної історії (друга половина 1940-х – середина 1950-х рр.). – Кн. 1, ч. 1-2. – Київ: Інститут історії України НАН України, 2010. – С. 49–72.

⁸ Коляструк О. Документи особового походження як джерела з історії повсякденності // Український історичний журнал. – 2008. – № 2. – С. 145–153.

⁹ Якубець А. В. Побутова техніка як новітній фактор повсякденного життя жителів радянської України 1950-х – 1960 рр. (із використанням матеріалів фондів колекції НМІУ) // Науковий вісник НМІУ. – Вип. 7. – Київ. 2021. – С. 487–498.

¹⁰ Якубець А. В. Повсякденне життя України др. пол. 1940-х – сер. 1960-х рр.: за публікаціями журналу «Перець»: автореф. дис... канд. істор. наук: 07.00.01. – Київ, 2019. – 20 с.

¹¹ Беловинский Л. В. Энциклопедический словарь истории советской повседневной жизни. – Москва: Новое литературное обозрение, 2015. – 775 с.

¹² Ковпак Л. В. Соціально-побутові умови життя населення України у другій пол. ХХ ст. (1945–2000 рр.). – Київ: Інститут історії НАН України, 2003. – 250 с.

¹³ Константинов А. В. Парикмахерское дело. – Москва: Высшая школа, 1987. – 336 с., ил.

¹⁴ Константинов А. В., Меркулов Ю. К. Основы парикмахерского дела. – Москва: Легкая индустрия, 1971. – 238 с.

¹⁵ Резанова Н. Локон жгучий, локон черный. История женских причесок. – Киев: Факт, 2005. – 152 с., ил. (серия «Популярная энциклопедия моды», вып. 3).

¹ Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм. XV–XVIII ст. – Том 1. Структура повсякденності: можливе і неможливе. – Київ: Основи, 1995. – 543 с.

² Людтке А. История повседневности в Германии. Новые подходы к изучению труда, войны и власти. – Москва: Российская политическая энциклопедия, 2010. – 271 с.

³ Thompson E. P. The Making of the English Working Class. Vintage Book. A Division of Random House. – New York, 1966. – 864 p.

⁴ Удод О. Історія повсякденності: питання історіографії // Історія повсякденності: теорія та практика. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції (14–15 травня 2010 р., Переяслав-Хмельницький). – Переяслав-Хмельницький, 2010. – С. 19–23.

поштовх у розвитку перукарської справи відбувся в час існування Давнього Риму – саме тут вперше з'явилися майстри-перукарі. Проте найбільшого розквіту перукарське мистецтво досягло у XVIII ст. В часи стилю рококо зачіски в загальному образі людини відігравали головну роль. Перукарів цього періоду ототожнювали з художниками, які творили красу. Почали діяти академії перукарського мистецтва. Особливої уваги заслуговують перуки, модні в епоху Ренесансу. Після подій Французької революції 1789 р. в моду повернулися простота та природність, перуки втратили популярність¹⁶.

Зростання темпів промисловості та удосконалення технологічних процесів сприяли тому, що у XX ст. мода на фактури тканин, силуети образів і костюмів, зачіски стрімко змінювалася.

Радянська ідеологія вплинула на розвиток і ставлення суспільства до зачісок – у період існування Радянського Союзу волосся було об'єктом підвищеного контролю. В 1920-х рр. це проявилось у пропаганді жіночої стрижки. В 1930-х рр. в моду повернулися складні укладки та фарбування волосся у світлі тони. Жорсткій регламентації завжди піддавалися зачіски школярів: волосся, заплетене в коси, у дівчаток та коротка зачіска у хлопчиків¹⁷.

1940-ві рр. характеризуються зміною зачісок. Послуги перукарень були досить обмеженими – тривала Друга світова війна. Тому жінки почали відрощувати довге волосся, яке дозволяло зробити укладку без допомоги перукаря. Модним стало завивання на валик: волосся розділяли на дві частини, кінці підкручували електричними щипцями, одну з частин піднімали вгору та закручували на валик, закріплюючи пасма шпильками. З іншого боку проділу мало бути ідентично закручене на валик пасмо волосся. Популярним аксесуаром стала сіточка для волосся, яку в'язали самостійно за допомогою гачка. Інколи сіточки декорували намистинками. Цей аксесуар допомагав довше зберігати зачіску або ж приховати її недоліки¹⁸.

В 1950-х рр. утримувалася мода на зачіски з валиками та укладанням волосся у вигляді локонів, які заколювали біля скронь. Іконою стилю стала Мерилін Монро із висвітленим у платиновий блонд волоссям.

В 1960-ті рр. популярності набула зачіска «бабетта». Це сталося після виходу на екрани фільму «Бабетта йде на війну» (1959), головну

роль у якому зіграла Бріжит Бардо. Означений тип зачіски вигадав стиліст Жак Дессанж спеціально для цієї стрічки. Основою зачіски був об'ємний начіс у формі напівсфери. Для того, щоб відтворити образ головної героїні, радянські жінки йшли на неймовірні жертви. В ті складні часи дефіциту знайти лак для волосся було майже неможливо, тому для фіксації «бабетти» використовували лак для меблів, який чергували із одеколоном. Аби зберегти та не зіпсувати укладену зачіску, жінки спали сидячи та декілька днів не мили голову. В історії відомі випадки, коли у волоссі заводилися воші або ж розвивався грибок, тому ця зачіска також отримала назву «дім для вошей»¹⁹.

Зачіски 1970-х рр. були дуже різноманітними. Це – ексцентричне десятиліття, час стилю «диско», розмаїття стильових напрямів у образах: від романтичного, етно, сафарі, класичного до спортивного, панка та хіпі.

Період 1980–1990-х рр. характеризувався появою нових образів, які могла спробувати жінка. Це стосувалося як одягу й аксесуарів, так і зачіски. В час зрушень у суспільно-політичному житті країни, у період, коли люди залишилися сам-на-сам із творенням моди та стилю внаслідок руйнування ідеологічної системи СРСР, рушієм змін у повсякденному житті громадян стало іноземне кіно.

Зарубіжний кінематограф був помітним елементом радянського життя, фільми переглядали сотні глядачів, які намагалися копіювати акторів стрічок. Тогочасні модні образи можна розглядати і на прикладі жіночих зачісок. У іноземних фільмах радянські люди мали змогу побачити, як за допомогою одягу головні герої розкривали свої особистості, які фасони вбрання були модними, які зачіски та аксесуари опинилися на піку популярності²⁰.

Для того, щоб пошити сукню або костюм, які відтворювали б образ певної героїні кінострічки, потрібно було знайти тканину, фурнітуру та викрійки тієї чи тієї моделі одягу. А питання зі створенням зачісок вирішували простіше. Переглядаючи фільм, перукарі-фахівці могли відтворити певну зачіску, жінки в домашніх умовах також вчилися копіювати популярні моделі.

Створення красивої жіночої зачіски – справа непростя. Тому вибір хорошого салону краси був украй важливим для кожної жінки. Перукар міг допомогти правильно підібрати зачіску, враховуючи всі індивідуальні побажання клієнтки. Саме в салонах краси надавали фахові перукарські послуги із фіксованою сумою для оплати (див. додатки

¹⁶ Ляпич А. Д. Парикмахерское мастерство. Дамский зал. – Київ: Будівельник, 1982. – С. 3–4.

¹⁷ Дашкова Т. Бабетта идет на Москву: экспансия зарубежного кино в советскую повседневность [Електронний ресурс]: Новое литературное обозрение. – Режим доступу: https://www.nlobooks.ru/magazines/teoriya_mody/56_tm_2_2020/article/22420/ (дата звернення: 28.11.2021).

¹⁸ Модные прически 40-х годов прошлого столетия [Електронний ресурс]: Золотой локон. – Режим доступу: <https://reviewzorro.ru/procedure/pricheski-40h.html> (дата звернення: 02.12.2021).

¹⁹ Дашкова Т. Бабетта идет на Москву...

²⁰ Там само.

²¹ Таблиці взято з видання: Стиль, прически, макияж, маникюр. Справочник Киевгорсправки. – Київ: Будівельник, 1989. – С. 33–35.

1–7)²¹. В Києві усі види перукарських послуг станом на січень 1989 р. можна було отримати в салонах «Краса» (Харківське шосе, 2), «Київський перукар» (вул. Леніна, 3), «Черемшина» (вул. Хрещатик, 13), «Центральний» (вул. Саксаганського, 7), «Чарівниця» (вул. Хрещатик, 17), салоні Будинку побуту «Оболонь» (просп. О. Корнійчука, 26), «Харків» (просп. Науки, 4), «Молодіжна мода» (вул. Червоноармійська, 80), «Молодість» (просп. 40-річчя Жовтня), «Чарівний завиток» (б-р Лесі Українки, 36/10), «Мрія» (просп. Перемоги, 20), «Столичний» (вул. Комінтерна, 28), «Подоланка» (вул. Межигірська, 26/24), «Усмішка» (вул. Фрунзе, 109), «Орбіта» (б р Леніна, 21)²².

Для створення красивих зачісок та модних стрижок волосся мало бути чистим і здоровим. Жінки використовували різноманітні косметичні засоби як вдома, так і в салонах краси. Саме догляд за волоссям посідав чільне місце у повсякденному житті кожної жінки. З огляду на структуру та тип волосся можна було обирати відповідні шампунь або рідке мило. На початку 1990-х рр. в салонах краси почали використовувати безлужні шампуні: вітчизняний шампунь «Садко» та імпортований олійний, кропив'яний, березовий та спеціальний шампунь від лупи. Шампуні для салонних процедур поділялися на дві групи. До першої групи належали «Глорія», «Селена», «Золота рибка» (рос. «Золотая рибка»), «Садко», «Мильний», «Невський», ціна яких не перевищувала 4 крб за 1 кг. Другу групу утворювали шампуні «Сонечко» (рос. «Солнышко»), «Ромашка», «Тютюн» (рос. «Табак»), «Лимонний», «Червона гвоздика» (рос. «Красная гвоздика»), з лецитином, олійний, ціна яких перевищувала 4 крб за 1 кг²³.

У фондовій колекції НМІУ зберігається шампунь «Надія» (рос. «Надежда») ²⁴, виготовлений на Миколаївському парфумерно-косметичному комбінаті «Пурпурові вітрила» (рос. «Алые паруса») 1989 р. Це був один із найпоширеніших шампунів в УРСР²⁵. **(Рис. 1)**

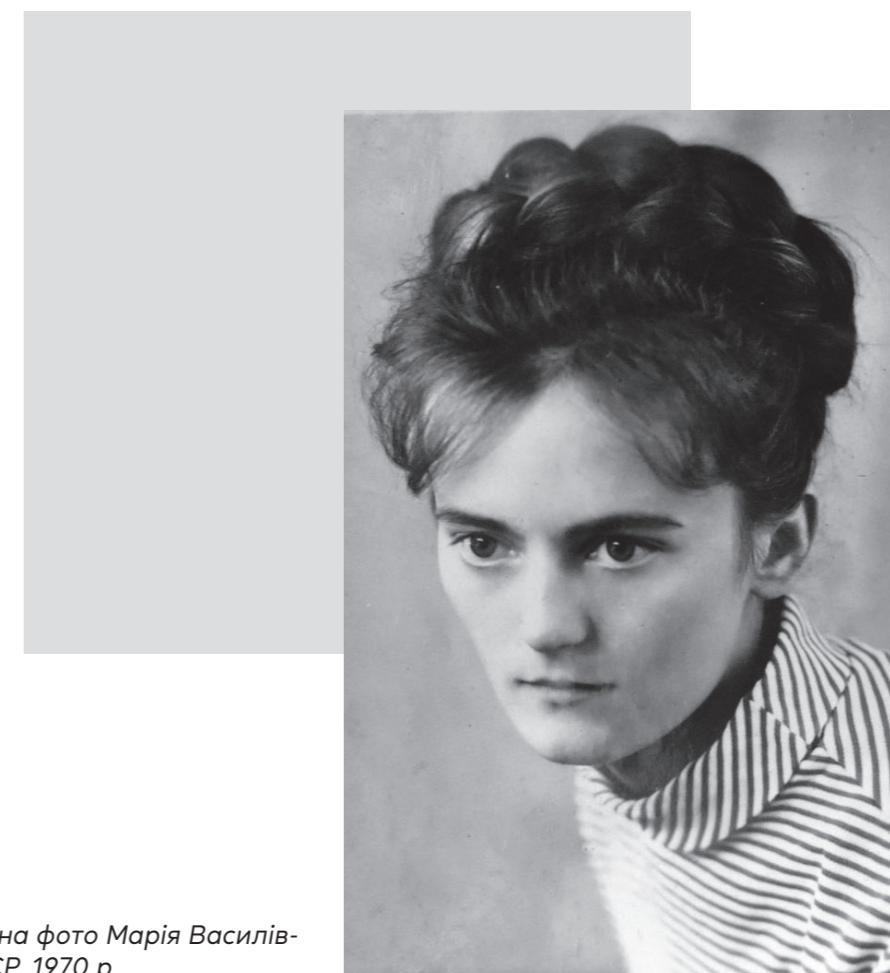
Основною та найпоширенішою формою зачіски вважалася класична, натуральна. За призначенням зачіски поділяли на повсякденні, вечірні та для особливих випадків. Повсякденна зачіска зазвичай відповідала модним тенденціям, індивідуальним вподобанням клієнтки, роду її діяльності, мала бути зручною, практичною, без прикрас, волосся могло бути заплетене. **(Рис. 2)**

Рис. 1.

Шампунь «Надія» (рос. «Надежда»).

Миколаївський парфумерно-косметичний комбінат «Пурпурові вітрила» (рос. «Алые паруса»), м. Миколаїв, УРСР. 1989 р. Інв. № ДР-1390. З колекції НМІУ

Рис. 2.

Зразки жіночих зачісок: на фото Марія Василівна Якубець, м. Київ, УРСР. 1970 р

Вечірні зачіски також відповідали модним віянням та індивідуальним особливостям жінки, але в цьому разі потрібно було враховувати вік особи, її вбрання та можливість використання прикрас для волосся. Зачіски для особливих святкових випадків – це весільні, для балу, карнавальні, новорічні та для конкурсів краси²⁶. **(Рис. 3)**

²² Там само. – С. 43–48.

²³ Там само. – С. 24.

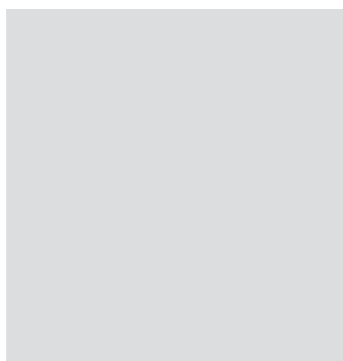
²⁴ Національний музей історії України (далі НМІУ). – Фонди. – Колекційний опис № 886 «Побут ХХ–ХХІ ст.». – Інв. № ДР-1390.

²⁵ Голдованська О. С. Матеріали Миколаївського парфумерно-косметичного комбінату «Алые паруса» у фондовому зібранні Національного музею історії України // Науковий вісник НМІУ. – Вип. 7. – Київ, 2021. – С. 125–126.

²⁶ Ляпич А. Д. Вказ. праця. – С. 6.

Рис. 3.

Зразки жіночих зачісок: на фото Ганна Миколаївна Шовкун, м. Київ, УРСР. 1987 р.

При моделюванні зачісок важливе значення мали форма обличчя, статура жінки та її вік. Зачіски, які пасували молодим дівчатам, не рекомендували жінкам середнього чи похилого віку. (Рис. 4, 5)

Рис. 4, 5.

Зразки жіночих зачісок: 4 – на фото Надія Василівна Онацька, директорка СЗШ № 173 ім. В. Я. Чубаря Жовтневого району м. Києва, м. Київ, УРСР. 22.IX.1981 р. Інв. № ФД-2906. Із колекції НМІУ; 5 – на фото Людмила Іванівна Снег, громадська інспекторка, голова секції охорони навколишнього середовища. 1981 р. Інв. № ФД-2987. Із колекції НМІУ

Однією із найпопулярніших стрижок періоду 1980–1990-х рр. був «каскад» (символ стилю «диско»). Зазвичай «каскад» робили на волоссі середньої довжини, це була пряма або скубана «драбинка» з коротко підстриженим верхом. Для такого типу зачіски характерні відкриті скроні та вуха²⁷. Пасма волосся на «каскаді» можна було завивати на бігуді чи плойку, начісувати та фіксувати лаком. Якщо об'єму волосся не вистачало, після стрижіння робили хімічну завивку. Траплялося, що ходили із прямим волоссям без начісування, проте зачіска вимагала об'єму. Існувало декілька різновидів «каскаду». Найзухвалішим варіантом була модель «вовчиця» зі скубаними філірованими пасмами волосся, частину з яких фарбували в контрастний відтінок. Зачіска отримала назву завдяки асоціації з шерстю на загривку вовка: скуйовджена, що стирчить у різні боки та поступово збільшується у об'ємі від маківки до шиї. Підстрижені локони укладали за допомогою електричних щипців²⁸.

В Італії у 1980-х рр. вигадали стрижку «аврора» («італійка»). Ця зачіска схожа на «каскад» та інші багатошарові зачіски, проте мала характерно виражену індивідуальність, яка дозволяла приховати певні недоліки рис обличчя та не мала обмежень щодо віку та довжини волосся. Основним елементом «аврори» є яскраво виражена багатошаровість та ефект «драбинки». Переходи між рівнями волосся дуже різкі – в результаті верхня частина волосся набувала більшого об'єму. Гривка (підрізане над лобом волосся, «чубчик») є важливим елементом у «аврорі». Форма гривки могла бути будь-якою, але обов'язково застосовувалося філірування, що створювало «скубаний» ефект на волоссі²⁹.

Користувалася популярністю спортивна стрижка «олімпія», яка отримала свою назву на честь Олімпіади-80 та була мрією багатьох жінок. Це коротка зачіска, яка мала форму шапочки, легко укладалася та пасувала до спортивних костюмів, які в той час стали частиною повсякденності³⁰.

Однією із найзнаковіших для 1980-х рр. стала стрижка «маллет». На неї могли наважитися лише найвідчайдушніші модниці, які не боя-

²⁷ Жіночі стрижки вісімдесятих років: найхарактерніші зачіски [Електронний ресурс]: Beautiful Lady. – Режим доступу: <https://beautiful-lady.com.ua/2021/05/03/%D0%B6%D1%96%D0%BD%D0%BE%D1%87%D1%96-%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%B6%D0%BA%D0%B8-%D0%B2%D1%96%D1%81%D1%96%D0%BC%D0%B4%D0%B5%D1%81%D1%8F%D1%82%D0%B8%D1%85-%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%96%D0%B2-%D0%BD%D0%B0/> (дата звернення: 30.11.2021).

²⁸ Стрижка «вовчиця»: опис, техніка виконання, поради та рекомендації, фото [Електронний ресурс]: Центр ідей. – Режим доступу: <https://ideas-center.com.ua/?p=39721> (дата звернення: 29.11.2021).

²⁹ Стрижка аврора (итальянка) в сезоні 2021 (42 фото) [Електронний ресурс]: Hair moda. – Режим доступу: <https://hair-moda.com/strizhka-avrora-italyanka-v-sezone-2018-42-foto/> (дата звернення: 28.11.2021).

³⁰ Жіночі зачіски 80-х років (23 фото) [Електронний ресурс]: New Breed. – Режим доступу: <https://newbreed.com.ua/zhenskie-pricheski-80-h-godov-23-foto/> (дата звернення: 01.12.2021).

лися осуду суспільства. Верх волосся спереду та з боків у означеній моделі стригли дуже коротко, а ззаду волосся залишали довгим. Цей тип зачіски був поширеним серед жінок і чоловіків, здебільшого серед рокмузикантів і голлівудських акторів, іноді звичайних людей (зазвичай молоді)³¹.

Поширеною також була стрижка каре – зачіска зазвичай середньої довжини, в якій волосся підстригали по лінії нижче вуха. (Рис. 6)

Рис. 6.
Зразки жіночих зачісок: на фото Світлана Серих (Куліш), м. Київ, УРСР. 1988 р.

Різновиди каре – із видовженими передніми пасмами, з овальним контуром, асиметричне, із загнутими вгору кінцями, довге та коротке. (Рис. 7)

Рис. 7.
Зразки жіночих зачісок: на фото Людмила Йосипівна Маліс, телеграфістка Київського поштамту, м. Київ, УРСР. 1981 р. Інв. № ФД-2942. Із колекції НМІУ

³¹ Маллет (прическа) [Електронний ресурс]: Вікіпедія. – Режим доступу: [https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B0%D0%BB%D0%BB%D0%B5%D1%82_\(%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%87%D1%91%D1%81%D0%BA%D0%B0\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B0%D0%BB%D0%BB%D0%B5%D1%82_(%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%87%D1%91%D1%81%D0%BA%D0%B0)) (дата звернення: 01.12.2021).

На вершині популярності перебували й інші короткі зачіски – «шапочка», «боб», «шведський хлопчик». (Рис. 8)

Рис. 8.
Зразки жіночих зачісок: на фото Інна Петрівна Мілевич, м. Гродно, БРСР. 1990 р.

Назви жіночих зачісок були найрізноманітнішими. За даними 1989 р., в салонах м. Києва робили зачіски спортивного стилю – «Штрих», «Астра», «Аеліта», «Ефект», «Експромт»; зачіски класичного стилю – «Каре», «Боб-каре», «Паж», «Твіст», «Секрет», «Планета»; зачіски романтичного

стилю «Легенда», «Магія», «Варіація», «Аллегро», «Ассоль», «Елегія», «Грація», «Панорама»; для святкових нагод найчастіше обирали зачіски «Рапсодія» і «Дебют». Поширеними були моделі «Вітрило» (рос. «Парус») і «Фрегат»³².

Для зміни іміджу жінки із прямим волоссям прагнули зробити його хвилястим, у моду увійшли кучері. Наприкінці XIX ст. проблему завивання волосся було вирішено. Відтоді пряме волосся накручували за допомогою «гарячої» або «холодної» хімічної завивки. (Рис. 9)

Рис. 9.
Зразки жіночих зачісок: на фото Олена Олексіївна Голдованська (Щербик), м. Рожище Волинської обл., УРСР. 1988 р.

³² Стиль, прически, макіяж, манікюр... – С. 4, 12.

1875 р. справжню революцію у перукарському мистецтві здійснив своїм винаходом французький майстер-перукар Марсель Грато – його спосіб завивання волосся використовують і нині. В історію цей спосіб увійшов під назвою «метод Марселя» (гаряча завивка)³³. «Марселівські щипці» дозволяли накрутити волосся та створити ефект кучерів. Гаряча завивка була досить складною у виконанні. За особливою технологією на газовій горілці потрібно було нагріти до оптимальної температури гребінець і щипці, які в жодному разі не можна було перегрівати. Використовуючи ці інструменти, накручували волосся. Зазвичай одночасно нагрівалося декілька щипців – з одними майстер працював, інші грілися, треті охолоджувалися. Марсель Грато розробив техніку, яка дозволяла отримати ідеально рівні локони, що певний час трималися без фіксації. Завивання волосся «марселівськими щипцями» завойовувало Європу та Америку. Щоб працювати в означеній техніці, майстри з інших країн спеціально приїжджали до Парижа. 1897 р. опис методу Марселя Грато опублікували в спеціалізованому французькому журналі «La Coiffure Française Illustrée»³⁵. Проте такий ефект був тимчасовим, тому експерименти щодо завивання волосся проводили й інші майстри-перукарі.

1935 р. було представлено два патенти, які вирішували проблему завивання волосся «холодним» (хімічним) способом. Це хімічна завивка-перманент, відоміша як «хімія». (Рис. 10)

Рис. 10.
Зразки жіночих зачісок: Зразки жіночих зачісок: на фото Олена Качкан, м. Гродно, БРСР. 1989 р.; Алла Латош, м. Гродно, БРСР. 1989 р.

³³ Ляпич А. Д. Вказ. праця. – С. 15.

³⁴ Марсель Грато [Електронний ресурс]: Natalia Yurchak beauty school. – Режим доступу: <https://yurchakbeauty.com.ua/ru/blog/super-puper/> (дата звернення: 01.12.2021).

1939 р. в Нью-Йорку випустили препарат для завивання та фіксації волосся саме цим способом. Він набув швидкого розповсюдження у перукарнях і салонах краси, приблизно у 80% завивок використовували означений спосіб завивання³⁵. (Рис. 11)

Рис. 11.
Зразки жіночих зачісок: на фото – Людмила Григорівна Щербик (Соболева) та Олена Олексіївна Голдованська (Щербик), смт Торчин Волинської обл., УРСР. 1988 р.

«Хімію» робили як на довге, так і на дуже коротке волосся. В колекції НМІУ зберігається цікавий експонат – електроприлад для завивання волосся «Надійка» (білорус. «Надейка»)³⁶, виготовлений на Клецькому механічному заводі білоруського виробничого об'єднання «Белвар» у квітні 1992 р. (Рис. 12)

Рис. 12.
Зразки жіночих зачісок: Електроприлад для завивання волосся «Надійка» (білорус. «Надейка»). Клецький механічний завод, Білоруське виробниче об'єднання «Белвар», м. Клецьк, Республіка Білорусь. Квітень 1992 р. Інв. № ДР-979. Із колекції НМІУ

³⁵ Ляпич А. Д. Вказ. праця. – С. 25.

³⁶ НМІУ. – Фонди. – Акт прийому № 6042 від 26.04.2006 р. – Інв. № ДР-979.

Це електроприлад, який жінки могли використовувати для моделювання зачісок в домашніх умовах. До колекції музею означений експонат передала, згідно із протоколом фондової закупівельної комісії (ФЗК) № 5 від 26.04.2006 р., тогочасна головна зберігачка НМІУ О. Федотова. Це електронагрівальний прилад із терморегулятором і спеціальними гніздами для щипців, обладнаний ручкою для перенесення: корпус прямокутної форми, знімний шнур та три одиниці щипців (два великі, одні маленькі). Щипці складаються із масивного полірованого стержня. В користуванні цей прилад був досить зручним. У інструкції, що додавалася, зазначалося: прилад потрібно увімкнути в електромережу, за 5–7 хв. він повністю нагрівається, і його можна використовувати для завивання волосся. Розкритими щипцями потрібно було захопити пасмо волосся біля основи, прокрутити по всій довжині в напрямку захоплення пасма, закрутити волосся навколо гарячого стержня щипців та зачекати 15–20 секунд. Щоб щипці були гарячими постійно, їх рекомендували використовувати по черзі. Великі щипці дозволяли робити великі локони, а маленькими можна було закручувати волосся біля вух, шиї або ж, за бажанням, використовувати по всій довжині волосся³⁷.

2015 р. старша наукова співробітниця відділу археологічних фондів НМІУ М. Хомчик передала до колекції музею ще один предмет, який увійшов до комплексу перукарських інструментів, – щипці для завивання волосся (плойку)³⁸. **(Рис. 13)**

Рис. 13.
Прилади для завивання волосся:
щипці для завивання волосся. СРСР.
1980-ті рр. Інв. № ДР-1197. Із колекції
НМІУ

Цей електроприлад виготовили в 1980-х рр., щипцями користувалися до 2010 р. Електроприлад має циліндричну форму, його зроблено з металу сріблястого кольору. Робоча поверхня закінчується пластмасовим ковпачком чорного кольору циліндричної форми. Ручка виготовлена із пластмаси чорного кольору конусоподібної форми, в місці її з'єднання з робочою поверхнею вмонтовано металевий затискач у вигляді вигнутого

«язичка», що є дотичним до робочої поверхні та відхиляється від неї під кутом 30 градусів за допомогою прямокутного пластмасового важеля³⁹.

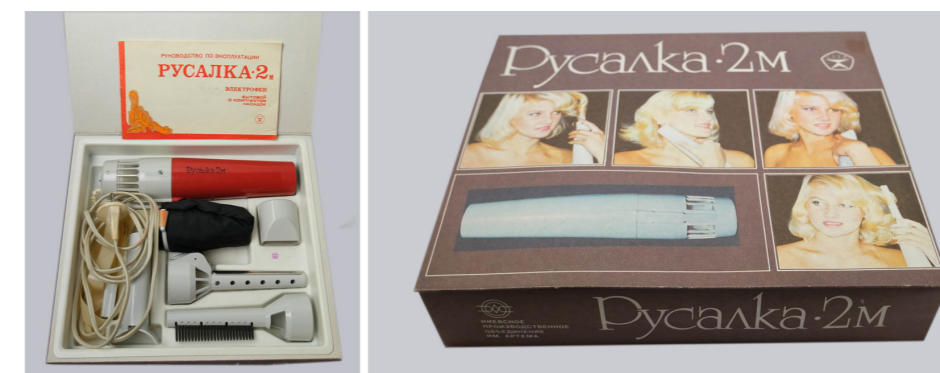
У колекції музею зберігається фен «Русалка-1»⁴⁰, який виготовили в 1980-х рр. на Київському машинобудівному заводі ім. Артема. **(Рис. 14)**

Рис. 14.
Прилади для завивання волосся: фен «Русалка-1». Київський машинобудівний завод ім. Артема, м. Київ, УРСР. Поч. 1980-х рр. Інв. № ДР-925. Із колекції НМІУ

Надходження приладу до фондів музею зафіксовано протоколом ФЗК № 22 від 15.10.2004 р. Корпус фена – пластмасовий, білого кольору, циліндричної форми, звужений із одного боку. У потовщеній частині в корпусі чорного кольору вміщено вентилятор для охолодження.

У зібранні музею зберігається побутовий електричний фен із комплектом насадок «Русалка-2М»⁴¹, який 2006 р. до НМІУ передала О. Федотова. Цей прилад виготовили в червні 1989 р. на Київському виробничому об'єднанні ім. Артема, а придбали його в Центральному універмазі м. Києва 24 липня 1989 р. як подарунок на день народження для О. Федотової. **(Рис. 15)**

Рис. 15.
Електричний фен побутовий із комплектом насадок «Русалка-2М». Київське виробниче об'єднання ім. Артема, м. Київ, УРСР. Червень 1989 р. Інв. № ДР-978. Із колекції НМІУ

Електричний фен «Русалка-2М» – прилад індивідуального використання для укладання, сушіння, завивання волосся, моделювання зачісок різної складності в домашніх умовах. Означена модель має корпус зручної форми зі знімною ручкою, шнур, який легко прокручується, два режими роботи з різною температурою і насадки, які можна легко зняти.

³⁷ Там само. – Інв. № ДР-979.

³⁸ НМІУ. – Фонди. – Акт приймання № 8068 від 28.01.2015 р. – Інв. № ДР-1197.

³⁹ Там само. – Інв. № ДР-1197.

⁴⁰ НМІУ. – Фонди. – Акт прийому № 5743 від 15.10.2004 р. – Інв. № ДР-925

⁴¹ НМІУ. – Фонди. – Акт прийому № 6042 від 26.04.2006 р. – Інв. № ДР-978.

Теплий потік повітря, який подавався з фена, дозволяв сушити волосся швидко та рівномірно, при цьому волосся не втрачало свого блиску та еластичності. Прилад складається із семи частин – власне фена, щілинної насадки, насадки-гребінця, насадки-плойки, капюшона, руків'я та наплічного ремня⁴². Електричні фени належали до категорії товарів швидкої реалізації. За незначної кількості товару, який завозили до магазинів, попит на нього був високим. Вартість фена становила 41 крб, і це при середньостатистичній зарплаті 217 крб 74 коп. (дані 1989 р.)⁴³ та дефіциті, який панував наприкінці 1980 – початку 1990-х рр.

Інформацію про створення різних моделей зачісок жінки знаходили в журналах, які друкувалися в СРСР. У цих періодичних виданнях, окрім статей про виховання дітей, історій із життя та професійного становлення окремих громадян радянського суспільства, для жінок публікували додатки з викрійками одягу, новинки взуттєвої промисловості, інформацію про модні головні убори, сумочки, а також цікаві рубрики з питань кулінарії та секретів краси. Такими журналами були «Радянська жінка»⁴⁴, «Селянка» (рос. «Крестьянка»)⁴⁵, «Робітниця» (рос. «Работница»)⁴⁶. Саме з додатків до цих видань дізнавалися про модні зачіски.

У колекції НМІУ зберігається ще один перукарський експонат – електричні щипці зі зволожувачем⁴⁷, який до фондової збірки музею передала, згідно із протоколом ФЗК № 14 від 03.11.2021 р., завідувачка відділу найдавнішої та середньовічної історії України НМІУ М. Стрельник. (Рис. 16)

Рис. 16.
Прилади для завивання волосся: електричні щипці зі зволожувачем. Воронежський завод радіодеталей, м. Воронеж, СРСР. Листопад 1979 р. Інв. № ТКВ-21717. Із колекції НМІУ

⁴² Там само. – Інв. № ДР-978.

⁴³ Середня заробітна плата в Україні [Електронний ресурс]: Вікіпедія. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%BD%D1%8F_%D0%B7%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B1%D1%96%D1%82%D0%BD%D0%B0_%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D1%82%D0%B0_%D0%B2_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96 (дата звернення: 01.12.2021).

⁴⁴ «Радянська жінка» – жіночий громадсько-політичний ілюстрований журнал, що виходив у м. Києві з 1946 до 1991 рр.

⁴⁵ «Крестьянка» – радянське та російське періодичне видання, що виходило з 1922 до 2015 рр.

⁴⁶ «Работница» – суспільно-політичний і літературно-художній журнал для жінок, що виходив із 1914 р. (із 2001 р. – журнал для сімейного читання).

⁴⁷ НМІУ. – Фонди. – Акт приймання-передавання № 139 від 03.11.2021 р. – Інв. № ТКВ-21717.

Означений предмет виготовили на Воронежському заводі радіодеталей 1979 р. Як на свій час, він був досить інноваційний.

Ці електричні щипці призначені для завивання та укладання волосся в домашніх умовах, вони оснащені підпружинним зволожувачем, який потрібно було заповнювати водою. При натисканні на зволожувач вода через фільтр надходила до нагрівача, випаровувалася пара, яка через отвори надходила в зону завивання волосся. Це дозволяло швидко накручувати волосся в локони, які можна було загортати вгору і донизу, волосся укладалося м'якими хвилями. Електроприлад давав змогу накручувати волосся та освіжати зачіску, якщо вона трошки втрачала свій вигляд. Час нагрівання щипців становив 12–15 хв. В інструкції, що додавалася, вказувалося: перед роботою із приладом волосся потрібно помити та висушити, розчесане волосся розділити на пасма. Пасмо волосся треба вкласти між затискачем та стержнем так, щоб кінці були щільно притиснуті. З огляду на довжину волосся, варто декілька разів натиснути на зволожувач, потримати кожне пасмо не більше 20–30 секунд та розкрутити локон. Завдяки використанню зволожувача, а також впливу тепла та пари локони трималися краще та не так швидко розкручувалися. До електричних щипців зі зволожувачем також додавався список зачісок та їхні фотоілюстрації. У списку пропонували декілька видів зачісок, які можна було зробити з попередньо накрученого волосся: «Вінок із волосся», «Локони, локони, локони», «Молодіжна», «Романтична» та інші варіації, пов'язані із завиванням волосся і можливістю заколювати його різноманітними шпильками⁴⁸.

У колекції НМІУ зберігається ручний побутовий фен із насадками для волосся ФРН-1/02 ЭОЛ-3*5*М⁴⁹, який до фондового зібрання музею 2019 р. передала провідна наукова співробітниця відділу історії незалежної України М. Срібна. Корпус фена – пластмасовий, циліндрично-конічної форми, оранжевого кольору із захисною решіткою чорного кольору. (Рис. 17)

Рис. 17.
Прилади для завивання волосся: побутовий фен ручний із насадками для волосся ФРН-1/02 ЭОЛ-3*5*М. СРСР. 1990 р. Інв. № ДР-1421. Із колекції НМІУ

⁴⁸ Там само.

⁴⁹ НМІУ. – Фонди. – Акт прийому № 8945 від 20.01.2021 р. – Інв. № ДР-1421.

На кришці з вентиляційною решіткою, яка розміщена у хвості фена, є регулятор роботи. В регулятор вмонтовано електрошнур білого кольору. В комплекті з феном були чотири пустотілі насадки та підставка: насадка-гребінець у вигляді невеликого циліндра з широким круглим стрижнем із прорізами та заокругленим кінцем; дві щілинні насадки – перша у вигляді невеликого циліндра із гладенькою поверхнею, друга з шорсткою поверхнею та плавно звуженими боками, які в результаті утворюють прямокутний проріз; насадка-ковпачок у вигляді циліндра з одним зрізаним вгорі боковим отвором. Підставка для фена має вигляд широкого плоского стрижня із прорізами. Фен вкладено у футляр зі шкірозамінника блідо-бузкового кольору⁵⁰.

Ті, хто не мав можливості використовувати електричні щипці, зазвичай накручували волосся на бігуді – металеві, пластмасові, гумові. Інколи жінки завивали волосся за допомогою так званих «ганчірочок» – шматок тканини розрізали на смужки, на які закручували пасмо волосся та зав'язували. На таких «ганчірочках» зручно було спати. Жінки накручували волосся ввечері, лягали спати, а вранці ці «ганчірочки» знімали. Металеві та гумові бігуді були менш комфортними під час сну, проте ними все-таки теж користувалися. Згодом набули популярності термобігуді, які розігрівали в гарячій воді та накручували на них волосся.

У колекції НМІУ зберігаються два види бігудів – комплект пластмасових, виготовлених 1981 р. на Київському кабельному заводі «Укркабель»⁵¹, та комплект металевих⁵², якими користувалися в 1970–1980-х рр. (Рис. 18)

Рис. 18.

Перукарські інструменти: бігуді пластикові. Київський кабельний завод «Укркабель», м. Київ, УРСР. 1981 р. Інв. № ДР-374/6. Із колекції НМІУ; бігуді металеві. СРСР. 1970-ті рр. Інв. № ТКВ-21705. Із колекції НМІУ

⁵⁰ Там само.

⁵¹ НМІУ. – Фонди. – Колекційний опис № 292. – Т. 1. Внесок трудящих м. Києва в економічний, соціально-політичний розвиток УРСР у десятиї – першому році одинадцяті п'ятирічок. – Інв. № ДР-374/6.

⁵² НМІУ. – Фонди. – Акт приймання-передавання № 138 від 03.11.2021 р. – Інв. № ТКВ-21705.

Для фіксації волосся використовували різноманітні лаки, які з часом стали доступніші та використовувалися не лише в салонах краси, а й у домашніх умовах. У салонах краси лаки для волосся поділялися на дві групи. До першої належали «Бурштин» (рос. «Янтарь»), «Лак для зачіски», «Ева», вартість яких становила до 6 крб за 1 кг. Другу групу представляли «Лак вітамінізований», «Перле», «Сандра», які коштували понад 6 крб за 1 кг⁵³.

За неможливості придбати професійний лак жінки фіксували волосся за допомогою саморобного лаку, який виготовляли із цукру, розчиненого у воді. Такий «лак» тримався дуже добре, проте змити його було досить важко.

1990-ті рр. подарували світові чергову модну зачіску – «мокру» укладку, відомішу за народною назвою «мокрый ефект». (Рис. 19)

Рис. 19.

Зразки жіночих зачісок: на фото Альона Віталіївна Якубець (Каленюк) і Інна Петрівна Мілевич, м. Ленінград, СРСР. Весна 1991 р.

Цю зачіску жінки могли зробити навіть у домашніх умовах – за допомогою гребінця, води, гелю та техніки пальців. На відміну від термічної завивки, «мокрый ефект» не шкодив волоссю, а кучері мали природніший вигляд. За допомогою гелю для волосся, який наносили на кінчики пальців, пасма потрібно було стиснути, щоб з'явився ефект «зіжмаканості», після чого волосся сушили природнім способом або за допомогою фена. Було модно мелювати пасма волосся у світліші чи темніші кольори. (Рис. 20)

Рис. 20.

Зразки жіночих зачісок: на фото Галина Пужук, м. Гродно, БРСР. 1989 р.

⁵³ Стиль, прически, макіяж, манікюр... – С. 25.

Існувала практика фарбування волосся в домашніх умовах. Це коштувало значно дешевше, ніж у салоні, адже платили лише за фарбу, а пофарбувати волосся могла подруга чи родичка.

Якщо можливості купити фарбу не було, волосся забарвлювали зеленою, хною, висвітлювали за допомогою перекису водню⁵⁴. Нерідко фарбували волосся за допомогою горіхової шкаралупи. Цей спосіб фарбування, в результаті якого отримували коричневий колір із різними відтінками, був відомий ще з часів існування Римської імперії. Проте лише у ХХ ст., після ретельного вивчення структури волосся, проблему фарбування розглянули із наукового погляду. Щоб отримати ідеальний результат, жінки почали фарбуватися у перукарнях і салонах краси.

У салонах краси використовували професійні фарбники для волосся, які поділялися на дві групи за ціною категорією. Перша група: «Гамма», «Спектр», «Фан-колортон», «Лондестон», які коштували до 10 крб за 1 кг. Друга група: «Лонда-Колор», «Інекта», «Колестон», «Полена-Колор», «Триколор», «Санта-Колор», «Алма-Спектр», які коштували понад 10 крб за 1 кг⁵⁵.

1990-ті рр. були часом високих хвостів, «плюшевих» гумок для волосся, що його не псували⁵⁶, бантів, що дівчата та жінки шили самостійно, пов'язок на голову, що спочатку використовували під час занять аеробікою, а згодом вони стали повсякденним молодіжним аксесуаром. (Рис. 21)

Рис. 21.
Зразки жіночих зачісок: на фото Алла Казимирівна Лясковська, м. Гродно, БРСР. 1989 р.; Альона Віталіївна Якубець (Каленюк), м. Гродно, БРСР. 1988 р.

⁵⁴ Ляпич А. Д. Вказ. праця. – С. 29.

⁵⁵ Там само. – С. 24.

⁵⁶ У моду повернулися об'ємні резинки і банти для волосся з 1990-х: фото [Електронний ресурс]: Главред Weekend. – Режим доступу: <https://glavred.net/fashion/prchieski-2020-v-modu-povernulisya-gumki-i-banti-dlya-volossya-z-1990-h-foto-10172861.html> (дата звернення: 01.12.2021).

Модними були і стрічки, які вплітали в коси. Всі аксесуари мали яскраві кольори, інколи «кислотні» відтінки. Волосся заколювали шпильками зі стразами та блискітками.

Наприкінці 1980-х – на початку 1990-х рр. прикладом для наслідування були героїні латиноамериканських телесеріалів і прайм-тайм мильних опер, які диктували моду у пострадянському просторі⁵⁷. Одним із перших телесеріалів, який з'явився на телеекранах, стала мильна опера «Багаті також плачуть», показ якої розпочали в листопаді 1991 р. Ім'я Вероніка (так звали головну героїню серіалу) відразу набуло шаленої популярності, поширеною стала зачіска «хімія», проте вже жіночніша, із плавними переходами на волоссі, яка отримала назву «дикунка» (рос. «дикарка») ⁵⁸. Згодом популярності набув серіал «Просто Марія», який транслювали на Першому каналі Останкіно з березня 1993 р. по квітень 1994 р. ⁵⁹. Саме ця мильна опера подарувала модну тенденцію на гривку, яка увійшла в історію як гривка «простомарія». Мокре волосся накручували на круглий гребінець і так сушили, це зрештою додавало гривці об'єму. Потім волосся розділяли на тонкі вертикальні смужки або ж довго начісували гребінцем із дрібними зубчиками, тоді лакували, що дозволяло гривці «стояти» напівколом над лобом⁶⁰. Зіркові героїні телесеріалу «Санта-Барбара», який вийшов на телеканали пострадянських країн 1992 р. ⁶¹, започаткували тренд на довге та об'ємне волосся, яке зачісували назад, закладали за вухо і спускали через плече, а також на кучері. Згодом з'явилася мильна опера «Династія», яку вперше транслювали в незалежній Україні в січні 1996 р. ⁶² на УТ-1 (в межах студії «1+1»), в якій, окрім трендів на одяг із широкими плечима та масивні аксесуари, трималася мода на об'ємні зачіски із начісуванням волосся та великі локони.

Побутові перукарські електроприлади, які зберігаються у фондовій колекції НМІУ і які авторка досліджувала під час написання статті, дають можливість зрозуміти, яким було щоденне життя жіночої частини насе-

⁵⁷ Прически 90-х [Електронний ресурс]: Салон красоты Соланж. – Режим доступу: <http://solange.ru/papers/?id=502> (дата звернення: 01.12.2021).

⁵⁸ Кинократія. Латиноамериканские сериалы в СССР [Електронний ресурс]: Дилетант. – Режим доступу: <https://diletant.media/articles/39077950/> (дата звернення: 01.12.2021).

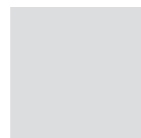
⁵⁹ Просто Мария (телесериал, 1989) [Електронний ресурс]: Вікіпедія. – Режим доступу: [https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%BE_%D0%9C%D0%B0%D1%80%D0%B8%D1%8F_\(%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D1%81%D0%B5%D1%80%D0%B8%D0%B0%D0%BB_1989\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%BE_%D0%9C%D0%B0%D1%80%D0%B8%D1%8F_(%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D1%81%D0%B5%D1%80%D0%B8%D0%B0%D0%BB_1989)) (дата звернення: 01.12.2021).

⁶⁰ 8 самых популярных причесок из сериалов [Електронний ресурс]: Comode. – Режим доступу: <https://comode.kz/post/8-samyh-populjarnyh-prichesok-iz-serialov> (дата звернення: 01.12.2021).

⁶¹ Шутки в сторону: стиль героев «Санта-Барбары» действительно на пике моды [Електронний ресурс]: In style. – Режим доступу: <https://instyle.ru/moda/shutki-v-storonu-stil-geroev-santa-barbary-deystvitelno-na-pike-mody/> (дата звернення: 01.12.2021).

⁶² Династія (серіал, 1981–1989) [Електронний ресурс]: Кіноріум. – Режим доступу: <https://ua.kinorium.com/75504/> (дата звернення: 01.12.2021).

лення УРСР у 1980–1990-х рр. та як із допомогою цих пристроїв можна було створювати найрізноманітніші зачіски. Введені до наукового обігу предмети можуть бути використані під час створення виставкових проєктів, пов'язаних із історією України ХХ ст.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Беловинский Л. В. Энциклопедический словарь истории советской повседневной жизни. – Москва: Новое литературное обозрение, 2015. – 775 с.

Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм. XV–XVIII ст. – Том 1. Структура повсякденності: можливе і неможливе. – Київ: Основи, 1995. – 543 с.

Голдованська О. С. Матеріали Миколаївського парфумерно-косметичного комбінату «Алые паруса» у фондівому зібранні Національного музею історії України // Науковий вісник НМІУ. – Вип. 7. – Київ, 2021. – С. 125–126.

Дашкова Т. Бабетта идет на Москву: экспансия зарубежного кино в советскую повседневность [Електронний ресурс]: Новое литературное обозрение. – Режим доступу: https://www.nlobooks.ru/magazines/teoriya_mody/56_tm_2_2020/article/22420/ (дата звернення: 28.11.2021).

Династія (серіал, 1981–1989) [Електронний ресурс]: Кіноріум. – Режим доступу: <https://ua.kinorium.com/75504/> (дата звернення: 01.12.2021).

Жіночі зачіски 80-х років (23 фото) [Електронний ресурс]: New Breed. – Режим доступу: <https://newbreed.com.ua/zhenskie-pricheski-80-h-godov-23-foto/> (дата звернення: 01.12.2021).

Жіночі стрижки вісімдесятих років: найхарактерніші зачіски [Електронний ресурс]: Beautiful Lady. – Режим доступу: <https://beautiful-lady.com.ua/2021/05/03/%D0%B6%D1%96%D0%BD%D0%BE%D1%87%D1%96-%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%B6%D0%BA%D0%B8-%D0%B2%D1%96%D1%81%D1%96%D0%BC%D0%B4%D0%B5%D1%81%D1%8F%D1%82%D0%B8%D1%85-%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%96%D0%B2-%D0%BD%D0%B0/> (дата звернення: 30.11.2021).

Кинократия. Латиноамериканские сериалы в СССР [Електронний ресурс]: Дилетант. – Режим доступу: <https://diletant.media/articles/39077950/> (дата звернення: 01.12.2021).

Ковпак Л. В. Соціально-побутові умови життя населення України у другій пол. ХХ ст. (1945–2000 рр.). – Київ: Інститут історії НАН України, 2003. – 250 с.

Коляструк О. Джерела з історії повсякденності // Повоєнна Україна: нариси соціальної історії (друга половина 1940-х – середина 1950-х рр.). – Кн. 1, ч. 1-2. – Київ: Інститут історії України НАН України, 2010. – С. 49–72.

Коляструк О. Документи особового походження як джерела з історії повсякденності // Український історичний журнал. – 2008. – № 2. – С. 145–153.

Коляструк О. Історія повсякденності як об'єкт історичного дослідження: історіографічний і методологічний аспекти. – Харків: Курсор, 2008. – 122 с.

Коляструк О. Методологія історії повсякдення // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія: Історія. – Вип. 44. Спецвипуск. – 2011. – С. 8–21.

Константинов А. В., Меркулов Ю. К. Основы парикмахерского дела. – Москва: Легкая индустрия, 1971. – 238 с.

Константинов А. В. Парикмахерское дело. – Москва: Высшая школа, 1987. – 336 с., ил.

Людтке А. История повседневности в Германии. Новые подходы к изучению труда, войны и власти. – Москва: Российская политическая энциклопедия, 2010. – 271 с.

Ляпич А. Д. Парикмахерское мастерство. Дамский зал. – Київ: Будівельник, 1982. – 80 с.

Маллет (прическа) [Електронний ресурс]: Вікіпедія. – Режим доступу: [https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B0%D0%BB%D0%BB%D0%B5%D1%82_\(%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%87%D1%91%D1%81%D0%BA%D0%B0\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B0%D0%BB%D0%BB%D0%B5%D1%82_(%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%87%D1%91%D1%81%D0%BA%D0%B0)) (дата звернення: 01.12.2021).

Марсель Грато [Електронний ресурс]: Natalia Yurchak beauty school. – Режим доступу: <https://yurchakbeauty.com.ua/ru/blog/super-puper/> (дата звернення: 01.12.2021).

Модные прически 40-х годов прошлого столетия [Електронний ресурс]: Золотой локон. – Режим доступу: <https://reviewzorru.ru/procedure/pricheski-40h.html> (дата звернення: 02.12.2021).

Національний музей історії України (далі НМІУ). – Фонди. – Акт приймання-передавання № 138 від 03.11.2021 р. – Інв. № ТKB-21705.

НМІУ. – Фонди. – Акт приймання-передавання № 139 від 03.11.2021 р. – Інв. № ТKB-21717.

НМІУ. – Фонди. – Акт приймання № 5743 від 15.10.2004 р. – Інв. № ДР-925.

НМІУ. – Фонди. – Акт приймання № 6042 від 26.04.2006 р. – Інв. № ДР-978.

НМІУ. – Фонди. – Акт приймання № 6042 від 26.04.2006 р. – Інв. № ДР-979.

НМІУ. – Фонди. – Акт приймання № 8068 від 28.01.2015 р. – Інв. № ДР-1197.

НМІУ. – Фонди. – Акт приймання № 8945 від 20.01.2021 р. – Інв. № ДР-1421.

НМІУ. – Фонди. – Колекційний опис № 292. – Т. 1. Внесок трудящих м. Києва в економічний, соціально-політичний розвиток УРСР у десятій – першому році одинадцятиріччя. – Інв. № ДР-374/6.

НМІУ. – Фонди. – Колекційний опис № 886 «Побут ХХ–ХХІ ст.». – Інв. № ДР-1390.

Прически 90-х [Електронний ресурс]: Салон краси Соланж. – Режим доступу: <http://solange.su/papers/?id=502> (дата звернення: 01.12.2021).

Просто Мария (телесериал, 1989) [Електронний ресурс]: Вікіпедія. – Режим доступу: [https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%BE_%D0%9C%D0%B0%D1%80%D0%B8%D1%8F_\(%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D1%81%D0%B5%D1%80%D0%B8%D0%B0%D0%BB,_1989\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%BE_%D0%9C%D0%B0%D1%80%D0%B8%D1%8F_(%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D1%81%D0%B5%D1%80%D0%B8%D0%B0%D0%BB,_1989)) (дата звернення: 01.12.2021).

Резанова Н. Локон жгучий, локон черный. История женских причесок. – Киев: Факт, 2005. – 152 с., ил. (серия «Популярная энциклопедия моды», вып. 3).

Средняя заработная плата в Украине [Електронний ресурс]: Вікіпедія. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%BD%D1%8F_%D0%B7%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B1%D1%96%D1%82%D0%BD%D0%B0_%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D1%82%D0%B0_%D0%B2_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96 (дата звернення: 01.12.2021).

Стиль, прически, макияж, маникюр. Справочник Киевгорсправки. – Київ: Будівельник, 1989. – 63 с.

Стрижка аврора (итальянка) в сезоне 2021 (42 фото) [Електронний ресурс]: Hair moda. – Режим доступу: <https://hair-moda.com/strizhka-avrora-italyanka-v-sezone-2018-42-foto/> (дата звернення: 28.11.2021).

Стрижка «вовчиця»: опис, техніка виконання, поради та рекомендації, фото [Електронний ресурс]: Центр ідей. – Режим доступу: <https://ideas-center.com.ua/?p=39721> (дата звернення: 29.11.2021).

Удод О. Історія повсякденності: питання історіографії // Історія повсякденності: теорія та практика. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції (14-15 травня 2010 р., Переяслав-Хмельницький). – Переяслав-Хмельницький, 2010. – С. 19–23.

У моду повернулися об'ємні резинки і банти для волосся з 1990-х: фото [Електронний ресурс]: Главред Weekend. – Режим доступу: <https://glavred.net/fashion/prchieski-2020-v-modu-povernulisya-gumki-i-banti-dlya-volossya-z-1990-h-foto-10172861.html> (дата звернення: 01.12.2021).

Шутки в сторону: стиль героїв «Санта-Барбары» дійсно на пике моди [Електронний ресурс]: In style. – Режим доступу: <https://instyle.ru/moda/shutki-v-storonu-stil-geroev-santa-barbary-deystvitelno-na-pike-mody/> (дата звернення: 01.12.2021).

Якубець А. В. Побутова техніка як новітній фактор повсякдення жителів радянської України 1950-х – 1960 рр. (із використанням матеріалів фондової колекції НМІУ) // Науковий вісник НМІУ. – Вип. 7. – Київ, 2021. – С. 487-498.

Якубець А. В. Повсякденне життя України др. пол. 1940-х – сер. 1960-х рр.: за публікаціями журналу «Перець»: автореф. дис... канд. істор. наук: 07.00.01. – Київ, 2019. – 20 с.

8 самых популярных причесок из сериалов [Електронний ресурс]: Comode. – Режим доступу: <https://comode.kz/post/8-samyh-populjarnyh-prichesok-iz-serialov> (дата звернення: 01.12.2021).

Thompson E. P. The Making of the English Working Class. Vintage Book. A Division of Random House. – New York, 1966. – 864 p.

Додаток 1

Наборы услуг

В парикмахерских обычно предлагают наборы услуг, выработанных многолетней практикой.

Чтобы легче ориентироваться в их вариантах, приводим примеры таких наборов услуг салонов и парикмахерских. Оплата за них соответствует действующим прейскурантам № Б 82-02 и № Б 82-02 «В» на услуги парикмахерских и салонов (утвержден постановлением Госкомцен УРСР № 152 от 28.12.1983 г.).

Женский зал

Укладка волос длиной до 25 см с применением фена и щипцов

Виды услуг	Стоимость набора услуг, руб.—коп.					
	в салоне			в парикмахерской		
Укладка волос феном и щипцами	1—30	—	—	1—10	—	—
То же, с применением препаратов для укладки волос II группы	—	1—45	1—45	—	1—25	1—25
Мытье головы жидким мылом или шампунем I группы	0—20	—	0—20	0—20	—	0—20
То же, шампунем II группы	—	0—30	—	—	0—30	—
Фиксирование прически лаком II группы	0—27	0—27	0—27	0—27	0—27	0—27
Итого	1—77	2—02	1—92	1—57	1—82	1—72

Додаток 2

Укладка волос феном

Виды услуг	Стоимость набора услуг, руб.—коп.					
	в салоне			в парикмахерской		
Укладка волос феном	—	1—00	1—00	—	0—80	0—80
Укладка волос феном с применением препаратов для укладки II группы	1—15	—	—	0—95	—	—
Мытье головы шампунем или жидким мылом I группы	—	0—20	—	—	0—20	—
То же, шампунем II группы	0—30	—	0—30	0—30	—	0—30
Фиксирование прически лаком II группы	0—27	0—27	0—27	0—27	0—27	0—27
Итого	1—72	1—47	1—57	1—52	1—27	1—37

Додаток 3

Химическая завивка волос длиной до 25 см

Виды услуг	Стоимость набора услуг, руб.—коп.					
	в салоне			в парикмахерской		
Завивка волос длиной до 25 см с применением химических составов, мытьем головы жидким мылом или шампунем I группы (без стрижки и укладки)	4—25	4—25	4—25	3—70	3—70	3—70
Стрижка волос модельная с филировкой ножницами или бритвой	0—40	—	—	0—35	—	—
Стрижка волос модельная по методу «Сассон»	—	1—40	1—40	—	1—20	1—20
Укрепление волос с применением препаратов «Лондестраль-Эмульсия», «Лондестраль-Интенсив» типов А, С, F, N	0—60	0—60	—	—	0—60	0—60
Ополаскивание волос «Травяной настойкой»	—	—	0—20	0—20	—	—
Прическа простая, холодным способом с применением бигуди и сушкой волос	0—60	—	—	0—50	—	—
То же, с применением препаратов для укладки волос II группы	—	0—75	—	—	0—65	—
Укладка волос с применением фена и щипцов и препаратов для укладки волос II группы	—	—	1—45	—	—	1—25
Фиксирование прически лаком II группы	0—27	0—27	0—27	0—27	0—27	0—27
Итого	6—12	7—27	7—57	5—02	6—42	7—02

Додаток 4

Химическая завивка волос длиной свыше 25 см

Виды услуг	Стоимость набора услуг, руб.—коп.					
	в салоне			в парикмахерской		
Завивка волос длиной свыше 25 см с применением химического состава, мытьем головы жидким мылом или шампунем I группы	5—70	5—70	5—70	5—00	5—00	5—00
Стрижка модельная по методу «Сассон»	1—40	1—40	1—40	1—20	1—20	1—20
Укрепление волос с применением препаратов «Лондестраль-Эмульсия», «Лондестраль-Интенсив» типов А, С, F, N	—	0—60	0—60	—	0—60	0—60
Ополаскивание волос «Травяной настойкой»	0—20	—	—	0—20	—	—
Прическа простая с применением бигуди и сушкой волос	1—00	—	—	0—85	—	—
То же, с применением препаратов для укладки волос II группы	—	1—20	—	—	1—05	—
Укладка волос с применением фена и щипцов и препаратов для укладки волос II группы	—	—	1—80	—	—	1—55
Фиксирование прически лаком	0—27	0—27	0—27	0—27	0—27	0—27
Итого	8—57	9—17	9—77	7—52	8—12	8—62

Додаток 5

Стрижка волос модельная (по методу «Сассон»)

Виды услуг	Стоимость набора услуг, руб.—коп.					
	в салоне			в парикмахерской		
Стрижка волос модельная по методу «Сассон»	1—40	1—40	1—40	1—20	1—20	1—20
Мытье головы шампунем I группы	—	0—20	—	—	0—20	—
То же, II группы	0—30	—	—	0—30	—	—
Сушка волос под сушуаром	0—10	0—10	0—10	0—10	0—10	0—10
Итого	1—80	1—70	1—50	1—60	1—50	1—30

Додаток 6

Стрижка волос модельная по методу «Сассон» с укладкой волос длиной до 25 см с применением фена и щипцов

Виды услуг	Стоимость набора услуг, руб.—коп.					
	в салоне			в парикмахерской		
Стрижка волос модельная по методу «Сассон»	1—40	1—40	1—40	1—20	1—20	1—20
Укладка волос длиной до 25 см с применением фена и щипцов	1—30	—	1—30	1—10	—	1—10
Укладка волос с применением фена, щипцов и препаратов для укладки волос II группы	—	1—45	—	—	1—25	—
Мытье головы жидким мылом или шампунем I группы	0—20	—	—	0—20	—	—
Мытье волос шампунем II группы	—	0—30	0—30	—	0—30	0—30
Фиксирование прически лаком II группы	0—27	0—27	0—27	0—27	0—27	0—27
Итого	3—17	3—42	3—27	2—77	3—02	2—87

Додаток 6

Укладка волос длиной свыше 25 см с применением фена и щипцов

Виды услуг	Стоимость набора услуг, руб.—коп.					
	в салоне			в парикмахерской		
Укладка волос феном и щипцами	1—50	—	1—50	1—25	—	1—25
То же, с применением препаратов для укладки волос II группы	—	1—80	—	—	1—55	—
Мытье головы шампунем I группы или жидким мылом	0—20	—	—	0—20	—	—
Мытье головы шампунем II группы	—	0—30	0—30	—	0—30	0—30
Фиксирование лаком II группы	0—27	0—27	0—27	0—27	0—27	0—27
Итого	1—97	2—37	2—07	1—72	2—12	1—82